Bu Sayıda

Feminist Politika ve Kadın Emeği

Bu sayıda, feminist politikanın merkezine yerleştirdiğimiz ücretli ve ücretsiz kadın emeğini farklı boyutlarıyla ele alıp inceleyen yazılarla bir kez daha tartışmaya açıyoruz.

Kadın emeği feminist politikanın merkezinde yer alıyor çünkü ataerkil sistemin başlıca yeniden üretim mekanizmalarından biri, kadınların hane içindeki emek süreci. Kadınlar hane içinde çocuklara, yaşlılara, hastalara, engellilere ve kocalara bakıyorlar. Yemek yapıyor, çamaşırları bulaşıkları yıkıyor, hastaların ilacını veriyor, yaşlılara yarenlik ediyorlar. Bütün bu işleri, sanki doğal vazifeleriymiş gibi aksatmadan, ara vermeden; sanki kendiliğinden yapıyorlarmış gibi severek, aşkla; sanki "doğalarından" fışkıran bir kaynakmışçasına karşılıksız yapmaları bekleniyor. Gelgelelim bu emek süreci kadınlara ücret, sosyal güvence, emeklilik, tatil vs. sağlamadığı gibi; kadınların ücretli işe, yaratıcı etkinliklere, sendikal / siyasal / feminist mücadeleye katılımlarını da sınırlıyor. Hoş, ücretli bir işte çalışsalar da kadınların bütün bu işleri yapmayı sürdürmeleri bekleniyor.

İnsanın üretiminden yeniden üretimine, insanın yeniden üretiminden emek gücünün yeniden üretimine uzanan bu emek etkinliği, toplumun yeniden üretimini sağlamakla kalmıyor, sermayenin yeniden üretiminin de başlıca dayanağını oluşturarak, kapitalist sistemin varoluş koşulunu yaratıyor.

Kapitalizmin ücretli kadın emeğini sömürüsü de özgül bir biçim alıyor. Dünyanın hemen her yerinde kadın çalışanlar emek yoğun alanlarda kümeleniyor, aynı işi yaptıkları halde erkek çalışanlardan daha düşük ücret alıyor, yönetici pozisyonlarda çok az temsil edilebiliyor, üstelik iş yerinde mobbinge, tacize ve şiddete maruz kalıyorlar.

Tüm bu baskı ve sömürüye karşı feminist bir politika üretebilmek için kadının emek süreçlerinin bütünlüklü bir analizine ihtiyaç var. Böylesi bir analiz, her özgül alanda kadının ücretli emeğinin ücretsiz hane içi emeği ile birlikte incelenmesini gerektiriyor kuşkusuz. İçinden geçtiğimiz kriz koşulları da kadın emeğini ve kadın istihdamını bir kez daha tartışmaya açıyor. Zira krizin kadın istihdamını nasıl etkilediği, krize karşı alınan tedbirlerin kadınların hane içindeki yükünü nasıl ağırlaştırdığı, krizlerle birlikte güç kazanan muhafazakâr politikaların kadınların hayatını nasıl zorlaştırdığı önemli meseleler olarak karşımızda duruyor.

Kadın emeği hem ataerkil baskının hem de kapitalist sömürünün kesişiminde durduğu için, feminist politikanın ataerkiye ve kapitalizme karşı bir mücadele hattını çizmesi zorunlu hale geliyor. Ayrıca birçok ülkede birbiri ardına patlak veren feminist grevler, kadın emeğini feminist mücadelenin merkezine taşıyor.

Bu sayının kadın emeğinin günümüz dünyasında taşıdığı özgüllükleri, kadın emeğine yönelik dolaylı / dolaysız politikaları, emek süreçlerinde kadınların yaşadığı sorunları tartışmaya kapı aralamasını umut ediyoruz.

Derginin bu sayısını kadın emeği üzerine çalışmalarıyla yolumuzu aydınlatan can arkadaşımız, *Praksis* yayın kurulu üyemiz Nuray Ergüneş'e armağan ediyoruz.

Nuray feminist politika ve kadın emeği alanında pek çok çalışma yaptı; "erkek aklı" sorgulayan,[1] kadınların karşılıksız (görünmeyen) emek sürecinden sermayenin ve erkeklerin nasıl faydalandığını ortaya koyan,[2] krizlerin kadınların hayatında yarattığı olumsuzlukları irdeleyen,[3] mikro kredileri eleştiren,[4] kadın dostu kentler projesini değerlendiren[5] araştırmalar yaptı, makaleler kaleme aldı. Her çalışması, kadınların günümüz koşullarında ezilmesinin kaynaklarını aydınlatmaya yardımcı olmayı hedefleyen tutkulu bir feministin elinden çıkmıştır; her bir araştırması feminist politikayı geliştirip güçlendirme çabasının ürünüdür.

Akademik başarılarının yanı sıra sosyalist feminist kimliğiyle bir aktivist olarak da toplumsal mücadelelerin içindeydi Nuray. Kadın Emeği kolektifinin kurucularından ve aktif yazarlarından biriydi örneğin. Gerek gündelik yaşamında kurduğu ilişkilerde gerekse akademik yaşamında da feminist bir kadın olarak var oldu. Dostluğu ve candanlığı, sakin ve dingin mizacı, politik direngenliğine ve mücadeleci ruhuna hiçbir zaman halel getirmedi. Aksine, mücadeleyi, içtenliğiyle ve şen kahkahasıyla renklendirdi.

Nuray aramızdan ayrılalı tam iki oldu. Onu unutmadık, unutmayacağız; özlemle, sevgiyle, dostlukla anıyoruz.

Açık ki Nuray'ı arkadaşları, öğrencileri, meslektaşları da unutmadı. Onun adına derlediğimiz "Feminist Politika ve Kadın Emeği" sayısı *Praksis*'te alışık olmadığımız türde yoğun bir ilgi gördü. Feminist politika üzerine kafa yoran, özellikle de kadın emeği üzerine eğilen çok sayıda araştırmacı bu derlemeye katkı koymak istedi. Bu yoğun ilgiyi karşılamak üzere bu dosyayı iki sayı olarak yayınlamaya karar verdik. Elinizdeki 52. sayının ardından Mayıs ayında yayınlanacak 53. sayıyı hazırlıyoruz.

***

Bu sayı Melda Yaman ile Gülnur Acar Savran'ın, ataerkil sistemle kapitalizmin kesişiminde kadın emeğini konu edinen söyleşisiyle açılıyor. Gülnur bu söyleşide kadınların ezilmesinin kaynağının ataerki ile kapitalizmin yer yer dayanışmalı yer yer çatışmalı ilişkisiyle açıklanabileceğine dikkat çekiyor. Tam bu kesişime yerleştirdiği kadın emeğinin ataerki ile kapitalizmin tarihsel bütünlüğünün oluşmasında esas dolayım olduğunu söylüyor. Söyleşi günümüz koşullarında yaşanan değişimlerin kadın emeğine etkilerinin

---

Nuray Ergüneş ve M. Yaman, "Erkek Akıl", *Bilim ve İktidar* içinde, Ankara: Dipnot, 2008.

Nuray Ergüneş ve M. Yaman, "Maddeci Bir Feminizm İçin: Kadının Görünmeyen Emeği Tartışmaları", *İktisat Dergisi,* 2006, 469: 14-24.

Nuray Ergüneş ve M. Yaman, "Krizin Banka Çalışanı Kadınlara Etkisi", *Ataerkil Kapitalist Tahakküm Altında Kadın Emeği - Kadın Bedeni* içinde, İstanbul: SAV, 2013.

Nuray Ergüneş, "Kadınlara Yönelik Kredi Biçimleri ve Kadın Emeğinin Enformelleşmesi", S. Dedeoğlu ve M. Yaman (der.) *Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği: Türkiye Örneği* içinde, İstanbul: SAV, 2010.

Nuray Ergüneş, Y. Yücel , G. Günlük-Şenesen, A. Y. Önal ve B. Y. Çakar, *Kadınsız Kentler: Toplumsal Cinsiyet Açısından Belediyelerin Politika ve Bütçeleri* İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2017.

değerlendirmesiyle devam ediyor; ardından erkek şiddetine karşı mücadeleye, beden ve cinsellikle ilgili feminist politikalara uzanıyor.

Ardından Senem Oğuz'un kadınların ücretsiz emeği ile ücretli emeği arasındaki ilişkiselliğe dair 2004-2013 arası mikro veriler üzerinden çıkarımlar yaptığı yazısı geliyor. Senem özellikle 2008 krizinin kadın emeği üzerine etkilerinin tartışarak, krizin etkisini kadın istihdamı üzerinden yapan tartışmaların sınırlılıklarını da aşmaya yöneliyor. Genelde ataerkil kapitalist krizlerin, özelde de 2008 krizinin kadınları hem işgücüne çeken hem de işgücünden uzaklaştıran etkilerini ufuk açıcı bir biçimde tartışıyor.

Demet Bolat müşterek mekânlar tahayyülünden kurulmasına, mekânların üretiminden ve yeniden üretim süreçlerine kadınların nasıl yer aldıklarını çok-sahalı araştırma verilerine dayanarak tartışıyor. Bu tartışmayı, öncelikle kadınların patriyarkal ve günümüzün neoliberal koşullarında emek rejimindeki canlı emeklerinin özgün ve cinsiyetli biçimlerini ortaya koyarak başlatıyor. Ardından, müşterek mekanlarda gerçekleşen müşterekleşme pratiklerini feminist bir saikle, sahanın sözünü aktararak yeniden okumayı öneriyor.

Bir sonraki yazıda Sinem Uz ile Cihan Özpınar, uluslararası literatürde ve son yılların güncel siyasal tartışmalarında sıkça sözü edilen kesişimsellik kavramını tarihsel materyalist bir perspektifle eleştirel bir incelemeye tabi tutmaktalar. Kesişimsellik kavramının özellikle ABD'de yaşanan güncel tartışmalara bağlı olarak ortaya çıkışını tarihsel izleğiyle ele alarak sosyalist feminizmin kavrama yönelik açıklama ve eleştirilerini detaylıca analiz ediyorlar. Nihayetinde, kesişimsellik kavramı ekseninde güncel sosyalist feminizm ve toplumsal yeniden üretim tartışmalarını konu edinmeleri ile özgün bir katkı sunuyorlar.

Ayşe Arslan ise, kapitalizm ve ataerki arasındaki karşılıklı belirlenim ilişkisini İzmir'deki konfeksiyon işçileri örneğinde tartışıyor. Ayşe, genişletilmiş alan çalışmasının verilerine dayanan yazısında ataerkil normların üretim sürecine nüfuz ediş biçimlerini konfeksiyon işçisi kadınların çalışma koşullarının yanı sıra, çalışma hayatındaki sosyo-kültürel ortam, sınıf içi ilişkiler ve kadınlar arası ilişkiler bağlamında analiz ediyor.

Cansu Tekin, Ankara'da ev eksenli ve atölyelerde çalışan kadınların emek süreçlerindeki deneyimlerini uzun yıllar yaptığı saha çalışması verileri ekseninde irdeliyor. Cansu, yaptığı saha çalışmasını kadınların emek süreçlerindeki bir yanıyla sömürü ilişkileri, diğer yandan bu deneyimin getirdiği güçlenme pratikleri bağlamında ortaya koyuyor.

Ardından Duygu Kaşdoğan'ın bilim ve teknoloji üretimiyle ataerki arasındaki ilişkiyi tartışan makalesi geliyor. Duygu, Kanada'nın Newfoundland adasındaki Memorial Üniversitesi'nde yer alan CLEAR (Clear Laboratory for Environmental Action Research) laboratuvarındaki kolektif çalışma, yazar sıralaması ve yeni teknoloji üretim pratikleri üzerinden bilim ve teknoloji üreten laboratuvarları feminist politikanın mekânlarından biri olarak ele almanın mümkün olduğunu iddia ediyor.

"Feminist Politika ve Kadın Emeği" dosyasının ilk sayısı Gaye Yılmaz'ın kadınların sendikal ve politik mücadeleden geri durmasının dini inançla bağlantısını tartıştığı makalesi ile kapanıyor. Gaye ataerkil sistemin dinle bağlantısını, 2012-2014 yılları arasında Londra, Berlin ve İstanbul'da yaşayan temizlik ve bakım emekçisi kadınlarla yaptığı derinlemesine görüşmelere dayanarak, aile, göç ve bakım emeği çerçevesinde analiz ediyor.

Feminist örgütlerin dağıldığı, kadınların kazanımlarına göz dikildiği, kadınların her gün hunharca katledildiği, kadın cinayetlerini protesto etmenin bile engellenmeye çalışıldığı bu günlerde, feminist politikayı tartışmaya hayli ihtiyacımız var. Bizim bu sayıdan muradımız da, günümüz koşullarının açtığı yeni sosyalist feminist mücadele olanakları üzerine, bu koşulların yarattığı yeni mücadele araçları üzerine düşünmeye bir nebze katkı koyabilmektir. Bu amaçla bize makalelerini yollayan tüm yazarlara ve bu sayıya katkı koyan arkadaşlarımız Nevra Akdemir, Özgün Akduran, Görkem Akgöz, Aslı Davas, Begüm Ö. Fırat, Berna Güler, Selime Güzelsarı, Hülya Kendir, Özgün Millioğulları, Aynur Özuğurlu, Gülay Toksöz ile Reyhan A. Topçuoğlu'na teşekkür ederiz.

Kuşkusuz mücadele biz güçlendikçe güçlenecek; mücadele güçlendikçe biz de güç kazanacağız. Nuray'dan aldığımız ışıkla, dileriz, toplumsal iktidar ilişkilerinin her alanına nüfuz etmesi gereken feminist politika hattının inşasına beraberce birkaç taş döşer, birbirimizden aldığımız güçle mücadeleye güç katabiliriz.